

Covid-19 Pandemi Sürecinde Yoğun Bakım Hemşirelerinde Tükenmişlik

Burnout in Critical Care Nurses in the Covid-19 Pandemic

Yeşim YAMAN AKTAŞ¹, Hatice OĞUZHAN², Seda Nur ÇATAL³

ÖZ

Bu çalışma Covid-19 pandemi sürecinde yoğun bakım hemşirelerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı. Tanımlayıcı ve kesitsel özellikteki araştırma verileri Haziran - Temmuz 2021 tarihleri arasında elde edildi. Araştırmanın örneklemini, bir üniversite hastanesinin yoğun bakım ünitelerinde çalışan ve örneklem ölçütlerini karşılayan 112 hemşire oluşturdu. Verilerin toplanmasında; araştırmacılar tarafından geliştirilen “Tanıtıcı Bilgi Formu” ve “Covid-19 Tükenmişlik Ölçeği” kullanıldı. Yoğun bakım hemşirelerinin Covid-19 tükenmişlik ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 35.26±11.08 ile ortalamanın üzerinde bulundu. Çalışmada kadın hemşirelerde, sağlık meslek lisesi mezunu olanlarda, çalıştığı birimden memnun olmayanlarda, kronik hastalığı olanlarda ve Covid-19 enfeksiyonu geçiren hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Hemşire, Tükenmişlik, Yoğun Bakım.

ABSTRACT

This study was carried out to determine the burnout levels of critical care nurses during the Covid-19 pandemic. The descriptive and cross-sectional research data were obtained between June and July 2021. The sample of the study consisted of 112 nurses working in the critical care units of a university hospital and meeting the sample criteria. In the data collection, “Information Form” developed by the researchers and the “Covid-19 Burnout Scale” were used. The mean score of the critical care nurses from the Covid-19 burnout scale was 35.26±11.08, which was above the average. In this study, it was determined that the level of burnout was higher in female nurses, nurses who graduated from health vocational high school, were not satisfied with the unit they worked in, had a chronic disease and had Covid-19 infection.

Keywords: Covid-19, Nurse, Burnout, Critical Care Unit.

*Bu çalışma 5. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve İnovasyon Kongresinde 21.12.2021 tarihinde sözel sunum olarak sunulmuştur.

¹Doç. Dr. Yeşim YAMAN AKTAŞ, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği ABD, Giresun Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, yesim.yaman@giresun.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-7403-4949

²Öğr.Gör. Hatice OĞUZHAN, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Gümüşhane Üniversitesi SHMYO, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, haticeoguzhan61@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-2343-8673

³Hemşire, Seda Nur ÇATAL, Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, sedanurcatal1997@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-8952-8834

İletişim / Corresponding Author: Hatice OĞUZHAN
e-posta/e-mail: haticeoguzhan61@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 30.03.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 04.07.2022

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve SARS-COV-2 olarak adlandırılan yeni bir koronavirüs hastalığı tüm dünyaya yayılarak pandemiye neden olmuştur.^{1, 2} Covid-19 pandemisi, dünya çapındaki tüm ülkelerin SARS-CoV-2' nin yayılmasını kontrol altına almakta zorlandığı küresel bir problem haline gelmiştir.³

Hemşirelerin çalışma yaşamı; stres, beklentiler, sorumluluklar ve kimi zaman hayati tehdit taşıdığı için önemli bir anksiyete kaynağıdır. Küresel çapta öngörülemeyen bir hızda yayılan Covid-19 salgınının dünyadaki seyri göz önünde bulundurulduğunda, pandemi sürecinde önemli rol oynayan yoğun bakım hemşireleri için anksiyete ve psikolojik iyi oluş halinin yanı sıra tükenmişlik açısından da sorun oluşturabileceği düşünülmektedir.⁴ Pandemi, hemşirelerde tükenmişliğin zaten yüksek düzeyde olduğu sağlık sisteminde stres etkenlerini daha da artırmıştır.⁴⁻⁶

Pandemide alınan tedbirler ve karantina uygulamaları sonucunda, hemşireler ailelerinden uzak kalmış, iş yükü ve ağırlaşan çalışma koşulları, damgalanma gibi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır.⁷ Ayrıca, salgın sırasında ön saflarda çalışan hemşireler kişisel koruyucu ekipmana ulaşmada güçlükler, hastalıkla enfekte olma ve ölüm korkusu, iş arkadaşlarına ve aileye hastalık bulaştırma korkusu, hastalık ile enfekte olmaları durumunda aile üyelerine kimin bakacağına ilişkin belirsizlikler yaşamışlardır.⁸ Bu durum, geçmişte yaşanan pandemilerde olduğu gibi Covid-19

pandemisinde de hemşirelerin psikolojik olarak olumsuz yönde etkilenmesine ve tükenmişliğe neden olmuştur.⁸⁻¹⁰

Tükenmişlik kavramı, “fiziki açıdan bitkinlik, uzun zaman süregelen yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzlukla birlikte kişinin yaptığı işe, yaşama ve başka kimselere karşı gösterdiği olumsuz tutumları içeren zihinsel ve fiziksel sendrom” olarak tanımlanmıştır.¹¹ Yoğun bakım gibi yüksek riskli birimlerde çalışan hemşireler stresli ortamlarda çalışabilme, çevresel uyarınları yorumlayabilme, analitik düşünme, kriz yönetimi, kritik düşünme, hızlı karar verme ve beklenmeyen durumlara karşı risk alma gibi birçok beceriye sahip olup, çalışma koşullarının oluşturduğu zorluklara karşı daha hazırlıklıdır.¹²⁻¹⁴ Ancak Covid-19 pandemisi sürecinde hastalar ile yakın temasta bulunun yoğun bakım hemşireleri, enfeksiyon tehdidi ve aile üyeleri ya da diğer bireylere enfeksiyonu bulaştırma endişesi nedeniyle toplumdan ve ailelerinden izole hale gelmişlerdir.⁴ Ayrıca, ağır ve uzun çalışma saatleri, hemşire sayısının yetersizliği ve pandemi sürecinde acil eylem planlarının yetersizliği gibi nedenler hemşirelerin ruh sağlıklarının olumsuz yönde etkilenmesine ve tükenmişlik yaşamalarına neden olmuştur.^{4, 15-18} Bu sebeple bu araştırma, Covid-19 pandemi sürecinde yoğun bakım hemşirelerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Araştırma Tipi

Bu araştırma, Covid-19 pandemi sürecinde yoğun bakım hemşirelerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak planlandı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir üniversite hastanesinin yoğun bakım ünitelerinde çalışan tüm hemşireler (N=180) oluşturdu.

Araştırmanın örneklemini Haziran – Temmuz 2021 tarihleri arasında son 6 ay içinde psikiyatrik hastalık tanısı almayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 112 hemşire oluşturdu. Araştırmada herhangi bir örneklem seçim yöntemi kullanılmadı, araştırmaya katılmayı kabul eden ve online anket formunu dolduran 112 hemşire araştırma kapsamına alındı.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından literatüre dayalı olarak geliştirilen tanıtıcı bilgi formu ve “Covid-19 Tükenmişlik Ölçeği” kullanılarak toplandı. Tanıtıcı bilgi formunda hemşirelerin demografik özellikleri ve Covid-19 ile ilgili bilgileri (Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu, kronik hastalık varlığı, aile üyelerinde Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu, vb.) içeren toplam 15 soru yer almaktadır.

Covid-19 Tükenmişlik Ölçeği, 10 maddeden oluşmaktadır. Malach-Pines¹⁹ tarafından geliştirilen “Tükenmişlik Ölçeği-Kısa Formu” kullanılarak oluşturulan ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Yıldırım ve Solmaz²⁰ tarafından yapılmıştır. 5’li Likert tipinde olan ölçeğe katılımcılar 1 (hiç), 2 (nadiren), 3 (bazen), 4 (sık sık) ve 5 (her zaman) şeklinde yanıt vermektedir. Ölçekten alınan toplam puan 10 maddeden elde edilen skorların toplanmasıyla elde edilir ve ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puan 10 ile 50 arasındadır. Ölçekten alınan yüksek puan Covid-19 tükenmişlik düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin Cronbach α değeri 0.92 olarak bulunmuştur.

Araştırmada veriler, online anket formu (Google Forms©) oluşturularak internet üzerinden toplandı. Araştırmacılar tarafından oluşturulan form linki whatsapp uygulaması üzerinden yoğun bakım hemşirelerine iletildi.

Verinin Değerlendirilmesinde

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 21.0 istatistik paket programı kullanıldı. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı

istatistikler (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanıldı. Yoğun bakım hemşirelerinin demografik özelliklerine göre ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılmasında t testi, Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için bir üniversitenin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan etik onay alındı (Tarih: 14.04.2021, Sayı: 2021/3). Araştırma kapsamına alınan hemşirelerin gönüllü katılımlarına önem verildi ve hemşirelerin onamları (bilgilendirilmiş onay ilkesi) internet üzerinden online form linki üzerinden alındı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sonuçları, araştırmanın yürütüldüğü üniversite hastanesinin yoğun bakım ünitelerinde görev yapmakta olan 112 hemşire ile sınırlıdır. Araştırmanın diğer sınırlılıkları ise verilerin pandemi döneminde online anket formu kullanılarak toplanmış olmasıdır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Teşekkür/Destekleyen Kuruluş

Araştırmanın yürütüldüğü üniversite hastanesinin yoğun bakım ünitelerinde görev yürüten tüm hemşirelere teşekkür ederiz.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında yer alan hemşirelerin yaş ortalaması 29.99 ± 7.07 olup, %69.6’sı kadındır. Hemşirelerin %51.8’i bekar, %68.8’i lisans mezunu, %47.3’ü 1 ile 5 yıl arasında yoğun bakım ünitesinde çalışmakta olup, %75’i çalıştığı birimden memnundur (Tablo 1). Çalışmada yoğun bakım hemşirelerinin %42.9’unun sigara kullandığı, %15.2’sinin kronik hastalık öyküsü olduğu, %90.2’sinin Covid-19 hastanın tedavi ve bakımında yer aldığı,

%47.3’ünün Covid-19 enfeksiyonuna yakalandığı bulundu. Yoğun bakım hemşirelerinin büyük çoğunluğunun (%42.9) eşi ve çocukları ile birlikte yaşadığı ve %49.1’inin aile üyelerinin Covid-19 enfeksiyonuna yakalandığı saptandı.

Bu çalışmada yoğun bakım hemşirelerinin Covid-19 tükenmişlik ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 35.26 ± 11.08 ile ortalamanın üzerinde bulundu.

Tablo 1. Yoğun bakım hemşirelerinin demografik ve Covid-19 ile ilgili özellikleri (n=112)

Değişkenler		S	%
Yaş (Ort ± SS)		29.99 ± 7.07	(19-46)
Cinsiyet	Kadın	78	69.6
	Erkek	34	30.4
Medeni durum	Bekar	58	51.8
	Evli	54	48.2
Eğitim durumu	Sağlık Meslek Lisesi	6	5.4
	Önlisans	18	16.1
	Lisans	77	68.8
	Yüksek lisans	11	9.8
YBÜ'de çalışma süresi	0-11 ay	26	23.2
	1-5 yıl	53	47.3
	6-10 yıl	22	19.6
	11 yıl ve üzeri	11	9.8
Hemşire olarak çalışma süresi	0-11 ay	13	11.6
	1-5 yıl	45	40.2
	6-10 yıl	24	21.4
	11 yıl ve üzeri	30	26.8
Çalışılan birimden memnuniyet düzeyi	Çok memnun	10	8.9
	Memnun	84	75.0
	Hiç memnun değil	18	16.1
Birlikte yaşanan kişiler	Yalnız evde yaşıyor	28	25.0
	Arkadaşları ile birlikte evde yaşıyor	5	4.5
	Aile üyeleri ile birlikte yaşıyor	31	27.7
	Eşi ve çocukları ile birlikte yaşıyor	48	42.9
Sigara kullanma durumu	Kullanan	48	42.9
	Kullanmayan	64	57.1
Kronik hastalık öyküsü	Öykü var	17	15.2
	Öykü yok	95	84.8
Covid-19 hastanın bakımında yer alma	Bakımda yer alan	101	90.2
	Bakımda yer almayan	11	9.8
Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu	Yakalanan	53	47.3
	Yakalanmayan	59	52.7
Aile üyelerinde Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu	Yakalanan	55	49.1
	Yakalanmayan	57	50.9

Yoğun bakım hemşirelerinin demografik ve Covid-19 ile ilgili özelliklerine göre ölçek puan ortalamaları Tablo 2'de yer almaktadır. Çalışmada cinsiyet, eğitim durumu, çalışılan birimden memnuniyet düzeyi, kronik hastalık

öyküsü ve Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu ($p<0.05$).

Tablo 2. Hemşirelerin sosyo-demografik özelliklerine göre ölçek puan ortalamaları

	Covid-19 Tükenmişlik Ölçeği	S	X±SS	Test, p değeri
Cinsiyet	Kadın	78	37.89±9.68	t=4.059
	Erkek	34	29.23±11.86	p=.000*
Medeni durum	Bekar	58	34.68±11.12	t=.570
	Evli	54	35.88±11.10	p=.570
Eğitim durumu	Sağlık Meslek Lisesi	6	39.00±11.13	KW=10.374
	Ön lisans	18	28.55±8.06	p=.016*
	Lisans	77	36.48±11.58	
	Yüksek lisans	11	35.72±8.39	
YBÜ'de çalışma süresi	0-11 ay	26	33.26±11.59	KW=3.495
	1-5 yıl	53	34.60±10.88	p=.321
	6-10 yıl	22	38.68±10.44	
	11 yıl ve üzeri	11	36.36±11.96	
Hemşire olarak çalışma süresi	0-11 ay	13	33.53±11.92	KW=2.637
	1-5 yıl	45	34.35±11.76	p=.451
	6-10 yıl	24	38.91±8.44	
	11 yıl ve üzeri	30	34.46±11.42	

Tablo-2. (Devamı)

Çalışılan birimden memnuniyet düzeyi	Çok memnun	10	25.30±9.41	KW=13.425 p=.001*
	Memnun	84	35.28±10.64	
	Hiç memnun değil	18	40.72±10.60	
Birlikte yaşanılan kişiler	Yalnız evde yaşıyor	28	33.39±12.37	KW=2.219 p=.528
	Arkadaşları ile birlikte evde yaşıyor	5	39.60±9.07	
	Aile üyeleri ile birlikte yaşıyor	31	37.06±10.63	
	Eşi ve çocukları ile birlikte yaşıyor	48	34.75±10.79	
Sigara kullanma durumu	Kullanıyor	48	34.72±12.09	t=-.444 p=.658
	Kullanmıyor	64	35.67±10.34	
Kronik hastalık öyküsü	Öykü var	17	43.58±7.18	MWU=-3.632 p=.000*
	Öykü yok	95	33.77±11.02	
Covid-19 hastanın tedavisi ve bakımında yer alma	Bakımda yer alan	101	35.56±11.04	MWU=-.871 p=.384
	Bakımda yer almayan	11	32.54±11.63	
Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu	Yakalanan	53	37.47±10.55	t=2.022 p=.046*
	Yakalanmayan	59	33.28±11.26	
Aile üyelerinde Covid-19 enfeksiyonuna yakalanma durumu	Yakalanan	55	35.54±12.00	t=.259 p=.796
	Yakalanmayan	57	35.00±10.21	

Covid-19 pandemisinin tüm dünyada ekonomik, psikolojik, sosyal yaşam ve eğitim üzerine derin etkileri devam etmekle birlikte, bu süreç sağlık sisteminde önemli rol oynayan hemşireleri fizyolojik ve psikolojik yönden önemli ölçüde etkilemiştir. Bu çalışmada, pandemi sürecinde yoğun bakım hemşirelerinde Covid-19 tükenmişlik düzeyleri ve ilişkili faktörler incelendi. Çalışmada yoğun bakım hemşirelerinde tükenmişlik düzeyi ortalamasının üzerinde bulundu. Çalışma bulgularımıza benzer şekilde yapılan çalışmalarda hemşirelerin yarısından fazlasında tükenmişlik düzeyinin orta ile yüksek düzeyde olduğu belirtilmiştir.^{15, 21-23} Sagherian ve ark.²⁴ Covid-19 pandemi sürecinin hemşirelerde stres, anksiyete, depresyon ve tükenmişlik gibi birbiriyle ilişkili psikolojik sorunları şiddetlendirdiğini bildirmişlerdir. Covid-19 pandemisi döneminde sağlık çalışanlarının % 52.5'inin yüksek düzeyde kişisel tükenmişlik ve % 53.1'inin ise yüksek düzeyde işle ilgili tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır.²⁵ Pandemi süreci, yoğun bakım hemşirelerinde enfeksiyona maruziyet, uzun çalışma saatleri, artan hasta sayıları ve iş yükü, yorgunluk, kritik karar verme, psikolojik sıkıntı ve aile üyelerine enfeksiyon bulaştırma gibi mevcut risklerin daha da atmasına neden oldu.²⁵ Sonuç olarak, bu durum Covid-19 salgının ön saflarında önemli rol oynayan yoğun bakım hemşirelerinde kaygı ve tükenmişlik gibi psikolojik problemlerin artmasına neden olmuştur.

Bu araştırma bulguları hemşirelerde Covid-19 tükenmişlik düzeyinin bazı demografik değişkenlerden etkilendiğini göstermektedir. Çalışmamızda kadınların tükenmişlik puan ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğu bulundu. Çalışma bulgularımıza benzer şekilde, Covid-19 pandemisinde sağlık profesyonelleri ile yürütülen çalışmalarda, cinsiyetin duygusal tükenmişlik düzeyini etkilediği ve kadınların erkeklerden daha yüksek seviyelerde tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır.^{23, 26, 27} Bireyler, stresörle karşılaştıklarında üstesinden gelmek için farklı stratejiler geliştirirler. Ancak bazı toplumsal ve kültürel etkenler nedeniyle kadınlar, erkeklere göre daha çok duygularıyla davranırlar. Bu bağlamda algılanan stresin cinsiyet açısından farklı olması kaçınılmazdır. Ayrıca bu sonuçlar, kadınların toplumdaki meslekleri ve ev yaşamları arasındaki çift iş yükü rolü ile açıklanabilir. Bu çoklu sorumluluklar, daha büyük bir kişisel tükenmişlik algısına neden olabilir.²⁵

Bu çalışmada sağlık meslek lisesi mezunu olan hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu saptandı. Hemşire ve hekimlerin tükenmişlik düzeylerinin incelendiği bir literatür incelemesinde, sağlık meslek lisesi ve ön lisans mezunu hemşirelerin duygusal tükenmişlik düzeyinin, lisans ve yüksek lisans mezunlarına göre yüksek olduğu bulunmuştur.²⁸ Benzer şekilde bir çalışma, deneyimi ve bilgisi az olan sağlık çalışanlarında tükenmişliğin daha çok

olduğunu belirtmiştir.²⁹ Çalışma bulgularımızın aksine, yapılan bir araştırma hemşirelerin eğitim düzeyine göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.³⁰ Bu durum eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin problem çözme becerisinin artmasıyla stres ve tükenmişlikle daha iyi baş etmesiyle ilişkilendirilebilir.

Bu araştırma bulguları çalıştığı birimden memnun olmayan yoğun bakım hemşirelerinin tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Pandemi öncesinde yapılan araştırmalarda, mesleğini değiştirmeyi düşünen hemşirelerin daha fazla tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir.^{31, 32} Pandemi sürecinde yoğun bakımda çalışan sağlık profesyonellerinin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirildiği çalışmada, işinden memnun olmayanların genel tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.³³ Benzer şekilde yapılan bir çalışma hemşirelerin yorgunluk, uyku ve tükenmişlik nedeniyle meslekten ayrılma düşüncelerinin olduğunu belirtmiştir.³⁴ Bu noktada iş yerinden memnun olma durumunun duygusal tükenmeyi azaltan

koruyucu faktörler olarak ön plana çıktığı görülmektedir.²⁷

Çalışmada kronik hastalığı olan ve koronavirüs enfeksiyonu geçiren hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu belirlendi. Literatürde yapılan çalışmalar sağlık problemi olan ve Covid-19 öyküsü olan sağlık çalışanlarında ve hastalarda tükenmişlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermiştir.^{25, 27, 35} Bu araştırma bulgusundan farklı olarak yapılan bir çalışmada, Covid-19 pozitif tanısı alma durumu ile tükenmişlik arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir.³⁶ Enfekte olmak, hastalığın ciddiyeti, enfeksiyon nedeniyle yaşanan sağlık tehdidi veya enfeksiyon sonrası yaşanabilecek fizyolojik problemler psikolojik sıkıntıya neden olabilir.³⁷ Kronik hastalık öyküsü ya da enfeksiyon şüphesi, bireyde umutsuzluk, psikolojik kontrol kaybı ve sağlıkla ilgili sürekli endişe duyulmasına neden olarak stres ve tükenmişliğe yol açabilir.³⁸ Dolayısıyla bu çalışma, sağlık çalışanlarında enfeksiyon durumunun doğrulanmasının kronik koronavirüs stresini önlemeye ve uygun psikolojik yardım sağlamaya yardımcı olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada kadın hemşirelerde, sağlık meslek lisesi mezunu olan, çalıştığı birimden memnun olmayan, kronik hastalığı olan ve Covid-19 enfeksiyonu geçiren hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu saptandı. Yoğun bakım hemşirelerinin yaşadığı tükenmişlik hasta bakımında olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bu

nedenle araştırma sonuçları doğrultusunda, hemşirelerin tükenmişlik gibi psikolojik sorunlarının çözümünde çalıştıkları sağlık kurumlarında yer alan profesyonel destek birimlerinden hizmet almaları sağlanmalıdır. Hemşirelerin tükenmişlik düzeyini azaltmaya yönelik olarak çalışma şartlarında düzenlemeler yapılması önemlidir.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization (WHO) (2020). "Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)". Situation Report – 51.
2. Zu, Z.Y, Jiang, M.D, Xu, P.P, Chen, W, Ni, Q.Q, Lu, G.M. and Zhang, L.J. (2020). "Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)". A Perspective from China. *Radiology*, 296 (2), 15-25. <https://doi.org/10.1148/radiol.2020200490>
3. Dror, A.A, Eisenbach, N, Taiber, S, Morozov, N.G, Mizrachi, M, Zigran, A. and Sela, E. (2020). "Vaccine Hesitancy: The Next Challenge in the Fight against COVID-19". *European Journal of Epidemiology*, 35 (8), 775-779. <https://doi.org/10.1007/s10654-020-00671-y>.
4. Bruyneel, A, Smith, P, Tack, J. and Pirson, M. (2021). "Prevalence of Burnout Risk and Factors Associated with Burnout Risk among Icu Nurses during the Covid-19 Outbreak in French Speaking Belgium". *Intensive and Critical Care Nursing*, 65, 103059. <https://doi.org/10.1016/j.iccn.2021.103059>
5. Jalili, M, Niroomand, M, Hadavand, F, Zeinali, K. and Fotouhi, A. (2021). "Burnout among Healthcare Professionals during COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study". *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 94, 1345-1352. <https://doi.org/10.1007/s00420-021-01695-x>
6. Morgantini, L.A, Naha, U, Wang, H, Francavilla, S, Acar, Ö, Flores, J.M. and Weine, S.M. (2020). "Factors Contributing to Healthcare Professional Purnout during the COVID-19 Pandemic: A Rapid Turnaround Global Survey". *Plos One*,

- 15(9), e0238217. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238217>
7. Que, J, Le Shi, J.D, Liu, J, Zhang, L, Wu, S, Gong, Y. and Lu, L. (2020). "Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic on Healthcare Workers: A Cross-Sectional Study in China". *General Psychiatry*, 33 (3), e100259. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100259>
8. Das, S, Singh, T, Varma, R. and Arya, Y.K. (2021). "Death and Mourning Process in Frontline Health Care Professionals and Their Families during COVID-19". *Frontiers Psychiatry*, 12, 624428. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsy.2021.624428>
9. Chen, Q, Liang, M, Li, Y, Guo, J, Fei, D, Wang, L, He, L, Sheng, C, Cai, Y. and Li, X. (2020). "Mental Health Care for Medical Staff in China during The COVID-19 Outbreak". *The Lancet Psychiatry*, 7(4), 15-16. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30078-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30078-X)
10. Tsamakis, K, Rizos, E, Manolis, A.J, Chaidou, S, Kypouropoulos, S, Spartalis, E. and Triantafyllis, A.S. (2020). "COVID-19 Pandemic and Its Impact on Mental Health of Healthcare Professionals". *Experimental and Therapeutic Medicine*, 19 (6), 3451-3453.
11. Maslach, C. and Jackson, S.E. (1981). "The Measurement of Experienced Burnout". *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
12. Olgun, N. (2019). "Dünden Bugüne Yoğun Bakım Hemşireliği". In: N. Özer (Ed.). *Yoğun Bakım Hemşireliği*, (1-5). Ankara: Türkiye Klinikleri.
13. Zengin, H, Tiryakı, Ö. ve Çınar, N. (2019). "Hemşirelikte Yenilikçilik ve İlişkili Faktörler". *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 6 (3), 207-217.
14. Kiraner, E, Terzi, B, Yayık, A.K, Aydoğan, S, Doğanay, Ö, Yakut, T. ve Kars, D.G. "Covid-19 Pandemi Sürecinde Yoğun Bakım Hemşiresinin Rolü". *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 45-48.
15. Hu, D, Kong, Y, Li, W, Han, Q, Zhang, X, Zhu, L.X, Wan, S.W, Liu, Z, Shen, Q, Yang, J, He, H.G. and Zhu, J. (2020). "Frontline Nurses' Burnout, Anxiety, Depression, and Fear Statuses and Their Associated Factors during The COVID-19 Outbreak in Wuhan, China: A Large-Scale Cross-Sectional Study". *EClinicalMedicine*, 24, 100424. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100424>
16. Hardiyono, H, Aiyul, I, Ifah, F, Wahdaniah, W. and Reni, F. (2020). "Effect Covid-19: Burnout on Nurse". *Espacios*, 41 (42), 11-18. <https://doi.org/10.48082/espacios-a20v41n42p02>
17. Galanis, P, Vraka, I, Fragkou, D, Bilali, A. and Kaitelidou, D. (2021). "Nurses' Burnout and Associated Risk Factors during The COVID-19 Pandemic: A Systematic Review and Meta-Analysis". *Journal of Advanced Nursing*, 77 (8), 3286-3302.
18. Jackson, D, Bradbury-Jones, C, Baptiste, D, Gelling, L, Morin, K. and Neville, S. (2020). "Life in The Pandemic: Some Reflections on Nursing in the Context of COVID-19". *Journal of Clinical Nursing*, 29, 2041-2043. <https://doi.org/10.1111/jocn.15257>
19. Malach-Pines, A. (2005). "The Burnout Measure, Short Version". *International Journal of Stress Management*, 12 (1), 78-88. <https://doi.org/10.1037/1072-5245.12.1.78>
20. Yıldırım, M. and Solmaz, F. (2020). "COVID-19 Burnout, COVID-19 Stress and Resilience: Initial Psychometric Properties of COVID-19 Burnout Scale". *Death Studies*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1818885>
21. Conti, C, Fontanesi, L, Lanzara, R, Rosa, I, Doyle, R.L. and Porcelli, P. (2021). Burnout Status of Italian Healthcare Workers during the First COVID-19 Pandemic Peak Period. In *Healthcare Multidisciplinary Digital Publishing Institute*, 9 (5), 510. <https://doi.org/10.3390/healthcare9050510>
22. Sayılan, A.A, Kulakaç, N. ve Uzun, S. (2020). "Burnout Levels and Sleep Quality of COVID-19 Heroes". *Perspective Psychiatric Care*, 57 (3), 1231-6. <https://doi.org/10.3892/etm.2020.8646>
23. Weilenmann, S, Ernst, J, Petry, H, Pfaltz, M.C, Szapinar, O, Gehrke, S, Francesca, P, Känel, R. and Spiller, T.R. (2020). "Health Care Worker's Mental Health During the First Weeks of the Sars-CoV-2 Pandemic in Switzerland: Two-Cross-Sectional Studies". *Psychological Medicine*, 1. <https://doi.org/10.1017/S0033291720003128>
24. Sagherian, K, Steege, L.M, Cobb, S.J. and Cho, H. (2020). "Insomnia, Fatigue and Psychosocial Well-Being during COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Survey of Hospital Nursing Staff in the United States". *Journal of Clinical Nursing*. <https://doi.org/10.1111/jocn.15566>
25. Duarte, I, Teixeira, A, Castro, L, Marina, S, Ribeiro, C, Jácome, C. and Serrão, C. (2020). "Burnout among Portuguese Healthcare Workers during the COVID-19 Pandemic". *BMC Public Health*, 20(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09980-z>
26. Barello, S, Palamenghi, L. and Graffigna, G. (2020). "Burnout and Somatic Symptoms among Frontline Healthcare Professionals at the Peak of the Italian COVID-19 Pandemic". *Psychiatry Research*, 290, 113129. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113129>
27. Karagöl, A. ve Kaya, Z.T. (2022). "Healthcare Workers' Burnout, Hopelessness, Fear of COVID-19 and Perceived Social Support Levels". *The European Journal of Psychiatry*. <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2022.01.001>
28. Günüşen, N. ve Üstün, B. (2010). "Türkiye'de İkinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşire ve Hekimlerde Tükenmişlik: Literatür incelemesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3 (1), 40-51.
29. Arpacıoğlu, M.S, Baltacı, Z. ve Ünübol, B. (2021). "COVID-19 Pandemisinin de Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik, Covid Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri ve İlişkili Faktörler". *Çukurova Medical Journal*, 46 (1), 88-100. <https://doi.org/10.17826/cumj.785609>
30. Camci, G. ve Kavuran, E. (2021). "Hemşirelerin İş Stresi ve Tükenmişlik Düzeyleri İle Meslek ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasında ki İlişkinin Belirlenmesi". *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 24 (2), 274-283. <https://doi.org/10.17049/ataunihem.930846>
31. Findik, Ü.Y, Özgül, E, Nejdet, S. ve Motör, D. (2011). "Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyi". *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 27, 55-65.
32. Shah, M.K, Gandrakota, N, Cimiotti, J.P, Ghose, N, Moore, M. and Ali, M.K. (2021). "Prevalence of and Factors Associated with Nurse Burnout in the US". *JAMA Network Open*, 4 (2), e2036469-e2036469.
33. Akalın, B. ve Modanlıoğlu, A. (2021) "Covid-19 Sürecinde Yoğun Bakımda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Duygudurum ve Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi". *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12 (2), 346-352. <https://doi.org/10.31067/acusaglik.850978>
34. Dall'Ora, C, Griffiths, P, Ball, J, Simon, M. and Aiken, L.H. (2015). "Association of 12 h shifts and nurses' job Satisfaction, burnout and Intention to Leave: Findings from a Cross-Sectional Study of 12 European Countries". *British Medical Journal Open*, 5 (9), 008331. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2015-008331>
35. Morón, M, Yildirim, M, Jach, Ł, Nowakowska, J. and Atlas, K. (2021). "Exhausted due to the Pandemic: Validation of Coronavirus Stress Measure and COVID-19 Burnout Scale in a Polish Sample". *Current Psychology*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02543-4>
36. Hoşgör, D.G, Tanyel, T.Ç, Saadet, C.İ.N. ve Demirsoy, S.B. (2021). "COVID-19 Pandemisi Döneminde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik: İstanbul İli Örneği". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 372-386.
37. Cai, X, Hu, X, Otte, E.I, Wang, J, An, Y, Li, Z. and Yuan, B. (2020). "Psychological Distress and Its Correlates among COVID-19 Survivors during Early Convalescence Across age Groups". *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 28 (10), 1030-1039. <https://doi.org/10.1016/j.jagp.2020.07.003>
38. Gallagher, M.W, Smith, L.J, Richardson, A.L, D'Souza, J.M. and Long, L.J. (2021). "Examining the Longitudinal Effects and Potentialmechanisms of Hope on COVID-19 Stress, Anxiety, and Wellbeing". *Cognitive Behaviour Therapy*, 50 (3), 234-245. <https://doi.org/10.1080/16506073.2021.1877341>